

prvi pomorski časopis u dubrovniku (u povodu 60-godišnjice početka njegova izlaženja)

Ivo PERIĆ

Prije šezdeset godina — 1919. — pokrenut je u Dubrovniku mjesečnik »Naše more«, prvi časopis u ovom gradu, koji je bio namijenjen praćenju pomorske tematike. Iako je o tom časopisu već pisano,¹ potrebno je ipak u ovoj godini, kad se navršava šest decenija od početka njegova izlaženja, da se ukratko podsjeti na motive njegova pokretanja i prilike u kojima je izlazio.

Među gradovima na dalmatinskom dijelu naše jadranske obale Dubrovnik je bio, uoči prvog svjetskog rata i neposredno poslije tog rata, četvrti po veličini. Godine 1910. imao je 8958,² a 1921. 10425 stanovnika.³ Privredni život grada, kako uoči prvog svjetskog rata, tako i poslije tog rata sačinjavale su djelatnosti vezane za lučko-pomorski promet, za trgovinu, sitno zanatstvo, gradski saobraćaj i za ugostiteljsko-turističku uslužnost. Kao kulturno-prosvjetni centar grad je imao nekoliko kulturnih i više školskih ustanova, od kojih su neke po prilivu đaka (kao npr. gimnazija, te učiteljska, nautička i trgovačka škola) bile od šireg regionalnog značaja. Takav širi regionalni značaj imala je i dubrovačka bolnica. I kao sudski i administrativno-upravni centar grad je imao nekoliko nižih i viših sudskih i administrativno-upravnih ustanova: bio je sjedište kotarskog i okružnog suda, te općine i kotara. U gradu je postojao i stalni garnizon.

Društvena i politička previranja u dubrovačkoj sredini imala su svoje snažne iskaze i uoči i poslije prvog svjetskog rata. U gradu je bilo mnogo nezadovoljstva. Ponajprije je bila nezadovoljna gradska sirotinja koja je živjela u teškim uvjetima. Do zaposlenja se teško dolazilo. Manuelni poslovi, kad ih se i moglo naći, bili su inače slabo plaćeni. Viškovi radne snage iz selâ dubrovačkog kotara, kao i iz gravitirajućih dijelova susjedne Hercegovine, stalno su se, preko Dubrovnika i dalje preko Trsta, odlijevali iseljeničkim putevima u daleke prekomorske zemlje. Uz mnogobrojne agrarne probleme na području dubrovačkog kotara postojali su naročito i klasni problemi, jer kmetsko pitanje do sloma Habsburške Monarhije uopće nije bilo riješeno. Iako je to pitanje, kao pitanje koje traži i čeka rješenje, više puta isticano i u drugoj polovici 19. i početkom 20. stoljeća, ono u tom vremenu nije nikada bilo ni dovedeno do faze rješavanja. Dubrovački građanski političari kao i njihovi istomišljenici s područja ostale Dalmacije uvijek su nastojali i u Dalmatinskom saboru i u Carevinskom vijeću imobilizirati to pitanje, dokazujući da ono nije socijalni, već imovinsko-pravni problem, koji, kao takav, valja tobože i riješiti na privatno-pravni način. Građanski su političari u Dubrovniku nastojali osigurati svoje vodstvo na lokalnom političkom poprištu, te su u tu svrhu, da bi manipulirali i glasovima dubrovačkog proletarijata i uopće dubrovačkog puka,

osnivali i takva društva kao što su: Dubrovačko radničko društvo i potom Hrvatsku radničku zajednicu, koja su bila radnička, dakle, samo po imenu.

Pod utjecajem socijalističkih ideja u predratnim godinama dubrovački su se radnici odupirali utjecaju građanskih stranaka i pristupali samostalnom političkom organiziranju. O njihovoj aktivnosti govore i štrajkovi, razni skupovi i demonstracije, prvomajske proslave i uopće sudioništvo u onodobnom socijalističkom radničkom pokretu Dalmacije.⁴ Glavni vez koji je spajao sve socijalne strukture Dubrovnika do rata i za vrijeme rata bilo je njihovo snažno antiaustrijsko raspoloženje. Neposredno prije početka prvog svjetskog rata i u prvoj ratnoj godini mnogi su istaknutiji Dubrovčani bili uhapšeni i internirani po nalogu policijskih organa austrijskog režima. O toj internaciji podosta govore i memoarski zapisi Melka Čingrije, Krista Dominkovića i Frana Kulišića. Neki su Dubrovčani, da izbjegnu hapšenje i internaciju, uspjeli emigrirati. Od ovih su npr. Ivo De Giulli i Miće Mičić bili i u emigraciji politički vrlo aktivni, te su se našli i među prvim članovima Jugoslavenskog odbora.

Slom Habsburške monarhije i stvaranje prvih zajedničkih država jugoslavenskih naroda: Države Slovenaca, Hrvata i Srba s glavnim gradom Zagrebom i nedugo potom Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca s glavnim gradom Beogradom izazvalo je razumljivo oduševljenje i u Dubrovniku. Za naše jugoslavenske narode, dotad razjedinjene i pretežno podređene tuđinskom tlačenju, ujedinjenje je bilo veliki politički ideal. Radost zbog ujedinjenja i oslobođenja od tuđinske vlasti bila je i u Dubrovniku od početka pomućivana spoznajom otalijanskoj okupaciji dijelova našeg obalnog i priobalnog tla u duhu tajno sklopljenog Londonskog ugovora iz 1915. godine. Stari Pero Čingrija, jedini iz prvoboračke garde narodnih preporoditelja koji je dočekaio slom Habsburške monarhije i ujedinjenje jugoslavenskih naroda, pisao je tada članke za »Novo doba« i »L'Adriatico Jugoslavo«, osuđujući imperijalističke korake kraljevine Italije. On, koji je šest decenija ranije ušao u politiku i otada se kontinuirano bavio politikom, uvijek nadahnjivan primjerima talijanskog risorgimenta, gledao je u tom talijanskom imperijalizmu i oskvrnuće izvornih načela slavni talijanskih preporoditelja. Organiziranje mlade jugoslavenske države, lišeno prave demokratske prakse i s izrazitim zanemarivanjem principâ ravnopravnosti, izazivalo je i u tadašnjem Dubrovniku poprilično nezadovoljstvo. Brojne političke stranke koje su se stvarale i djelovale u toj novoj zajedničkoj državi, bile su izraz različitih shvaćanja, interesa i težnji.

I u Dubrovniku su se od samog početka javljale pristase nekih od tih stranaka. Pojedini Dubrovčani su propagirali vanstranačko držanje. U propagiranju takvog stava neki su od njih zaista

iskreno očekivali da će se nova država, uza sve teškoće, organizirati na demokratskim i ravnopravnim osnovama, što bi bio i uvjet snage njena jedinstva. Među propagatorima tog stava o vanstranačkom držanju bilo je, dakako, i pojedinaca koji su tim stavom zaodijevali svoje špekulantske pobude: da sačekaju dok se obavi kristalizacija odnosa, pa da se potom priklone onoj stranci pomoću koje će moći najuspješnije ostvarivati i vlastite interese. Jedan dio dubrovačke buržoazije bio je u to vrijeme zahvaćen po nju vrlo neugodnom i politički diskreditirajućom »milijunaškom aferom«. Najzdravija politička snaga i u tadašnjem Dubrovniku bili su pripadnici Socijaldemokratske stranke, odnosno — od travnja 1919. — pripadnici Socijalističke radničke partije Jugoslavije (komunista). Oni su dobro znali da buržoaske stranke i njihovi predstavnici u organima vlasti neće riješiti ni jedan od bitnih problema nove države. Kao i ostale pristaše revolucionarnog radničkog pokreta širom Jugoslavije, tako su i dubrovačke pristaše tog pokreta štrajkovima, demonstracijama i drugim javnim iskazima ustajali protiv postojećeg buržoaskog poretka.

Po broju stanovnika mali Dubrovnik postao je i u tim novim uvjetima pozornicom veoma živih i raznorodnih političkih gibanja. U gradu su djelovale četiri tiskare i svaka od njih imala je poprilično posla tiskajući razne materijale i po nalogu mjesnih političkih grupa. Pored jednog vjerskog lista (»List dubrovačke biskupije«), koji je izlazio i ranije i koji je nastavljao izlaženjem i poslije rata, u Dubrovniku je tokom 1919. pokrenuto 6 novih periodičkih publikacija. Bili su to politički listovi: »Narod«,⁵ »Narodna svijest«, »Rad«⁶ i »Sloga«,⁷ i dva časopisa: »Vrelo«⁸ i »Naše more«. Tiskano je u toj godini u Dubrovniku i više humorističkih listova i to: »Osinjak« (dva puta), »Labara«, »Lumin«, »Škrpiun«, »Golub«, »Komar« i »Šilo«. Imali su ljudi, dakle, potrebu i za humorom i satirom.

U privrednom životu grada velike razvojne mogućnosti imalo je pomorstvo. Prema podacima za godinu 1910.⁹ stanje dubrovačkog parobrodarstva izgledalo je ovako: Parobrodarsko društvo »Račić i dr.« imalo je 9 parobroda (*Dan, Epidauro, Orjen, Iskra, Izvor, Istina, Izrada, Izabran, Izgled*)¹⁰ sa ukupno 53249 t i 252 člana posada. Parobrodarsko društvo »Naprijed« imalo je 7 parobroda (*Beatrice, Bosanka, Dubac, Gradac, Naprijed, Prazzattus, Predsjednik Becher*) sa ukupno 26104 t i 153 člana posada. Parobrodarsko društvo »Unione« imalo je 5 parobroda (*Istok, Leopoldina, Maria Immacolata, Srđ, Daksa*) sa ukupno 28746 t i 131 članom posada. Dubrovačka parobrodarska plovdba d. d. imala je 8 parobroda (*Lapad, Lokrum, Lovrjenac, Petka, Albania, Bojana, Dubrovnik, Šipan*) sa ukupno 4088 t i 100 članova posada. Društvo »Obalna paroplovdba« imalo je dva parobroda (*Mljet, Naš*) sa ukupno 129 t i 16 članova posada. Kao vlasništvo Dubrovčana poslovalo je u to vrijeme i još 8 pojedinačnih, neudruženih parobroda (*Zora, Tončić, Caviat, Adam, Eva, Gruž, Ida, Soko*) sa ukupno 6135 t i 73 člana posada. Za vrijeme prvog svjet-

skog rata neki su dubrovački parobrodi bili rekvirirani od Italije i Francuske, a neki su ostali raspremljeni u domaćim i stranim lukama. Nekoliko dubrovačkih parobroda je i stradalo za vrijeme tog rata (bili su ili nasukani ili torpedirani) kao npr. parobrodi duge plovidbe: *Dubrovnik, Gradac, Istok, Izgled, Izabran, Marija Račić*, i parobrodi putničko-teretne obalne plovidbe: *Dubrovnik i Lokrum*.¹¹

Brodovlasnik Ivo Račić, koji je uoči rata bio preselio u Trst i odatle upravljao poslovanjem svojih brodova umro je početkom 1918, a potkraj te godine umrla su i njegova djeca Marija i Edi. Potkraj slijedeće godine umrla je i njegova žena Marija,¹² koja je prethodno, ispunjavajući volju svoga supruga, oporučno ostavila znatan dio svoga imetka za osnutak i održavanje pomorsko-trgovačke akademije »Ivo Račić« u Dubrovniku, koju bi, pored učenika, mogle pohađati i učenice.¹³ Godine 1918. znatno je ojačala Dubrovačka parobrodarska plovdba d. d., jer su se otada s njom, i pod njenim imenom, fuzionirala parobrodarska društva »Naprijed« i »Unione«. Potkraj 1919. ona je imala 14 parobroda (*Daksa, Maria Immacolata, Srđ, Bosanka, Leopoldina, Istok, Dubrava, Gradac, Lapad, Predsjednik Becher, Naprijed, Lovrjenac, Petka, Zaton*) sa ukupno 57055 t. nosivosti.¹⁴ Dionička glavica tog fuzioniranog društva iznosila je 16 miliona kruna. Svaka dionica imala je nominalnu vrijednost po 500 kruna. Za godinu 1919. dividenda je iznosila 200 kruna po dionici,¹⁵ tj. 40%, što znači da je društvo vrlo uspješno poslovalo.

U pomorskom Dubrovniku, gradu velikih pomorskih tradicija, bilo je logično očekivati da se pojavi i periodik koji bi pratio pomorsku tematiku. Taj njegov prvi pomorski periodik bilo je »Naše more«, čiji je prvi broj — formata 19,5 x 28 cm, tiskan na 24 stranice u Štampariji De Giulli i dr. — izašao 1. studenog 1919, a odgovorni urednik bio mu je Andrija Čurlin. Naziv časopisa nije slučajno izabran. U te dvije riječi mnogo je sadržano, jer: naše more neodvojivo je povezano s životom i radom našeg čovjeka i u prošlosti i u tadašnjosti i u njegovoj budućnosti.

Casopis »Naše more« — kao što je pisalo i u njegovu podnaslovu — bilo je »Glasilo¹⁶ Jugoslavenske pomorske matice, društva jugoslavenskih pomoraca i prijatelja mora«. Za Jugoslavensku pomorsku maticu je rečeno u »Našem moru« da je ona, kao društvo, vođena »idejom zbliženja i ujedinjenja svih jugoslavenskih pomoraca i prijatelja mora« i da »u svoje kolo« želi okupiti »sve pomorce, riječne brodare i ribare«. Ona će svojom brigom zastupati interese organiziranih pomoraca, te uznastojati »da osnuje ured putem kojega će se moći ukrcavati i iskravati samo organizirani pomorski časnici i momčad« i da proširi »postojeću zakladu za udove i siročad pomoraca, riječnih brodara i ribara«, pri kojoj bi bio i »fond za invalide«, a zauzimat će se i »oko podignuća pomorskih domova«. ¹⁷ Zadatak je časopisa — prema navodu na drugoj, unutrašnjoj stranici korice njegova prvog broja — bio da »donosi članke, kritičke prikaze i studije, te kraće beletrističke radove iz

svih grana«, koji »usjećaju u pomorstvo, kao pitanje brodarstva, ribarstva, pomorskih škola, lučkih radnja i uredaba«. Uz to je, u istom navodu, naglašavano da će se časopis još baviti i »staleškim pitanjima naših pomoraca, riječnih brodara i ribara i štititi u svakom pogledu njihove interese, te zagovarati njihove opravdane zahtjeve«.

U prvom godištu izlaženja »Našeg mora« (1919) izašla su dva broja (broj 1 i broj 2). Andrija Čurlin je naveden i u drugom broju kao odgovorni urednik. U drugom godištu (1920) izašlo je 8 brojeva, a odgovorni urednik u tom godištu bio je Ljubo Leontić. Paginiranje stranica u drugom godištu nije vršeno kao u prvom godištu — u okviru svakog broja zasebno, već u okviru godišta. Osam izašlih brojeva u 1920. godini imaju ukupno 192 stranice.

Po svom sadržaju suradnički prilozi u »Našem moru« bili su raznoliki. Razmatrali su pitanje una- pređenja prisustva jugoslavenske trgovačke mornarice u svjetskom pomorskom prometu, pitanje derekvizicije jugoslavenskih brodova, pitanje su- vremenijeg uređenja pojedinih luka, zatim razna pitanja koja su se odnosila na pomorsko pravo, na ribarstvo, na pomorsku terminologiju, na bro- dogradnju i na staleški položaj pomoraca. U mno- gim člancima isticana je važnost pomorstva ne samo za primorske gradove, već i za privredu cijele Jugoslavije kao pomorske zemlje. Od mlade jugoslavenske države očekivalo se da će, shvaćaju- ċi to značenje pomorstva, podupirati umnažanje trgovačkog brodogradnje, potpomagati moderniziranje postojećih i izgradnju novih luka, i u skladu s du- hom vremena i realnim mogućnostima doprinosti

što povoljnijem rješavanju staleških pitanja po- moračkog kadra. Zalažući se za intenzivniju po- morsku orijentaciju jugoslavenske države i isti- čući da njena budućnost »leži na moru«, jedan je suradnik s velikim nadama ukazivao: »Danas, kad je Jugoslavija ostvarena, svanuo je dan i razvija- nju naše trgovačke mornarice. Uložiti kapitala na more, u brodarstvo, znači uložiti ih u jedno od najboljih i najunosnijih poduzeća. Naša je duž- nost da upregnemo sve sile, pak da sami iskoristimo naš geografski položaj, a da ne prepustimo tu- đincu u ruke sudbinu našeg mora i naše preko- morske trgovine«.¹⁸

Uza sva dobra nastojanja, časopis »Naše mo- re« — za svog izlaženja — nije uspio okupiti širi krug suradnika, niti se osjetnije uzdići do jednog višeg nivoa tiskane riječi. Ipak, ostaje činjenica da je njegovo izlaženje bilo i te kako potrebno i korisno. Potrebno, jer je svojim usmjerenjem bio okrenut granama privrede, vezanim za more. Ko- risno, jer je ukazao na značenje praćenja te važne tematike. To, što se on nije uspio razrasti, što je ostao samo na razini početništva jednog hvalevri- jednog pothvata, svjedočanstvo je ponajprije o onodobnim nepovoljnim prilikama, u kojima ta- kva glasila nisu uživala potrebnu društvenu potpo- ru. U 8. broju godine 1920. uredništvo je obavije- stilo pretplatnike da tim brojem »prestaje »Naše more« izlaziti u Dubrovniku« i da će nastaviti iz- laženjem »kao glasilo Jugoslavenske pomorske ma- tice u Beogradu«.¹⁹ Nastavak njegova izlaženja, međutim, nije ostvaren. Broj 8. godine 1920. bio je posljednji broj »Našeg mora« — prvog pomor- skog časopisa koji je izlazio u Dubrovniku.

BILJEŠKE

¹ Ivo Šišević, Prva naša pomorska revija, Naše more, br. 1, Dubrovnik 1959, str. 76—77. — Vjekoslav Maštrović, Prvi naš pomorski časopis poslije prvog svjetskog rata, Pomorski zbornik, knj. 1, Zadar 1963, str. 729—739.

² Manfred Makale, Zadnji popis pučanstva u Dalmaciji, Beč 1912, str. 88.

³ Republički zavod za statistiku SR Hrvatske, Stanovništvo 1857—1961. po naseljima i dijelovima naselja, Zagreb 1964, str. 72.

⁴ Dinko Foretić, Radnički pokret u Dalmaciji do Kongresa ujedinjenja, Zadarska revija, br. 2/1959, str. 171—195.

⁵ Imao je podnaslov: *List za politiku, privredu i književnost*.

⁶ Nosio je podnaslov: *Nezavisni obnovni glasnik*.

⁷ U podnaslovu: *Novina za puk*.

⁸ Bila je to pretežno književna revija. U početku je imala podnaslov: *Mjesečnik srednjoškolske omladine*, a kasnije: *Mjesečnik slobodoumne omladine*.

⁹ Dubrovački koledar za godinu 1911, Dubrovnik 1910, str. 52—53.

¹⁰ Račićevi parobrodi — po njegovu imenu: Ivo — nosili su pretežno nazive, koji su počinjali slovom I.

¹¹ Dubrovačka plovidba. Postanak i razvitak, Dubrovnik 1940, str. 22; »Dubrava«, br. 27, Dubrovnik 1935, str. 13.

¹² Antonije Vučetić, Narodna dobrotvorka, Dubrovkinja Marija Račić, Narod, br. 2, Dubrovnik 1920, str. 1.

¹³ Hrvatska riječ, br. 15, Dubrovnik 1925, str. 3.

¹⁴ Vrelo, br. 6, Dubrovnik 1920, str. 25.

¹⁵ Rad br. 28, Dubrovnik 1920, str. 2.

¹⁶ U drugom godištu izlaženja (1920) umjesto te riječi: Glasilo, stajalo je: *Glasnik*.

¹⁷ Naše more, br. 1, Dubrovnik 1919, str. 3.

¹⁸ M. Kosović, Budućnost Jugoslavije leži na moru, Naše more, br. 2/1919, str. 2.

¹⁹ Naše more, br. 8/1920, str. 192.